

**ҚИЗИЛМИЯ ЎСИМЛИГИНИ ЭКИБ КЎПАЙТИРИШДА
МИНЕРАЛ ЎЎГИТЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ**

Сабиров Генженазар

*Б.ф.н., доцент, Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялари
институтини доценти. genjenazar@mail.ru*

Сабирова Маржан

*Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялари институтини
ассистентини Marjan sabirova 633 @ gmail.com.*

Аннотация: Қизилмияга вегетация даврида минерал ўғитларни қўлланиш, уларнинг поясининг ва ён шохларнинг кўчли ўсишига олиб келади.

Аннотация: При выращивании солодки применение минеральных удобрений. способствует усилению росту стеблей и боковых побегов.

Annotation: The use of mineral fertilizers in the cultivation of licorice. Promotes enhanced growth of stems and lateral shoots.

Калим сўзлар: Қизилмия, минерал ўғитлар, азот, фосфор, калий, ўсиш ва ривожланиш, экиш услублари, уруғидан экиш, илдиз қаламчасидан экиш, тўпроқ таркиби.

Ключевые слова: Солодка голая, минеральное удобрение, азот, фосфор, калий, рост и развитие, методы посева, семенной посев, посадки корневой черенками, структура почвы.

Keywords: naked licorice, mineral fertilizer, nitrogen, phosphorus, potassium, growth and development, sowing methods, seed sowing, planting by root cuttings soil structure.

Кириш. Ҳозирда Қорақалпоғистон Республикасининг барча туманларида қизилмия ўсимлигини экиб кўпайтириш ишлари олиб борилмоқда. Ерларнинг тўпроқ унумдорлигини ва экинларнинг ҳосилдорлигини оширишда минерал ўғитларнинг аҳамияти катта эканлиги

маълум. Шу сабабдан қизилмия ўсимлигини етиштириш агротехнологиясининг илмий асосларини ишлаб чиқишда бу ўсимликнинг ўсиб ривожланишига минерал ўғитларнинг таъсирини ўрганиш долзарб масалалардан бўлиб ҳисобланади. Бу йўналишдаги илмий тадқиқод ишлари илк бор 2019-йилдан бошлаб Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети «Экология ва тупроқшунослик» кафедрасида олиб борилди.

Амударёнинг қуйи минтақасида қизилмия ўсимлигини экиб кўпайтиришда минерал ўғитлардан фойдаланиш усуллари ишлаб чиқиш тадқиқот ишининг асосий мақсади бўлиб ҳисобланади.

- ўсимликни экиб кўпайтириш учун ер участкасини танлаш
- тажриба участкаси тупроғининг агрохимёвий таҳлили
- ўсимликнинг ривожланиш фазаларини аниқлаш ва биометрик улчовлар олиб бориш
- тадқиқот иши натижаси асосида ишлаб чиқаришга тавсияномалар бериш.

Тадқиқот ишлари Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети «Экологияси ва тупроқшунослик» кафедраси ва «Қарақалпақбойн» ОАЖ га қарашли 5 бўлими (Нукус тумани) ер участкасида олиб борилди. Участка тупроғи ўтлоқли-аллювиал, аввалдан экин экиб келинаётган ер майдони. Тупроқ ўртача шўрланган, тупроқ таркиби: гумус 0,95-1,130 % ,ҳаракатчанг азот 18% ҳаракатчан фосфор 15% ўзгарувчан калий 212 мг/кг. Ер ости сувининг жойлашиши 1,5-1,7 м.

Тадқиқот объекти: Қизилмия ўсимлиги, минерал ўғитлар (азот, фосфор, калий, гунг)

Тажриба натижалари: Қизилмия ўсимлигининг уруғи ва илдизпоя қаламчадан экилганда ўсимлик аста-секин униб чиқади. Ўсимликнинг униб чиқишига ва вегетациясига минерал ўғитларнинг таъсир этиши кузатилди. Бунда ўсимликнинг униб чиқиши уруғдан экилган майдонларда 1-вариант назоратда 27-28 кундан, 2-вариант 25-26 кундан, 3-вариант 23-24 кундан 4-вариант 23-24 кундан, ва 5-вариант 22-23 кундан сўнг униб чиқа бошлайди.

Илдиз поя қаламчадан экилган майдонларда тегишлинча 18-20, 18-19, 17-18, 16-17, 14-15 кундан сунг униб чиқа бошлайди. Қизилмия ўсимлиги экилган майдонларда минерал ўғитлаш, айниқса 5-вариантта минерал ўғитларга гектарига 20т га гўнг кўшиб бериш ўсимликнинг униб чиқиши ва вегетациясини тезлаштириши кузатилади. Ўсимликнинг қуриш фазаси уруғдан экилган майдонларда 16-21 октябрь, илдиз поя қаламчадан экилган майдонларда эса 18-26 октябрдан бошланади.

Экишда минерал ўғитлардан фойдаланиш ўсимликнинг усиши ва ён шохларини ривожланишига таъсир этиши кузатилди. Минерал ўғитлар берилган далаларда ўсимликлар бўйига ўсиши ва ён шохларининг ўсиб чиқиши жадал суратда ўтди. Ўсимликнинг бўйига ўсиши минерал ўғитлар берилган далаларда, уруғдан экилган майдонларда 59-77 см, (назоратда 53 см); илдизпоядан экилган майдонларда, минерал ўғитлар берилганда 67-87см (назоратда 65 см) Ўсимликдаги ён шохлар сони биринчида 4-6 дона, (назоратда 3-дона), иккинчида 6-9 дона (назоратда 5 дона). Ўсимликнинг бўйи ўсиши ва ён шохларнинг ривожланиши минерал ўғитларга қўшимча гектарига 20т/га гўнг берилган майдонларда кучли бўлади. Тадқиқот давомида қизилмия ўсимлигини бош илдизининг ривожланишига минерал ўғитларнинг таъсири ўрганилди.

Минерал ўғитлар берилганда уруғдан экилган майдонларда бош илдизнинг узунлиги, биринчи йили 53-77 см (назоратда 41 см), иккинчи йили 67-87 см (назоратда 67 см), учинчи йили 113-129 см, (назоратда 109 см), илдиз қаламчаси майдонларда тегишлича 60-87 см (назоратда 52 см), 79-92 см (назоратда 71 см), 125-135 см (назоратда 119 см). Азот ўғитининг нормасини гектарига 150 кг орттириш ёки минерал ўғитларга қўшимча гектарига 20т/га гўнг солиш ўсимликнинг илдизининг ривожланишига ижобий таъсир этиши аниқланди.

Биринчи йили ўғит берилган майдонлардаги ўсимликларнинг иккинчи йили ўсиб ривожланиши ўрганилди. Минерал ўғитлар берилган майдонларда уруғдан экилганда ўсимликларнинг униб чиқиши 16-21 апрель кунлари

(назоратда 21.04), илдиз поя қаламчадан экилган майдонларда 13-19 апрель (назоратда 20.04) кунлари бошланади. Ўсимликнинг қуриш фазасининг бошланишида тажриба вариантлари бўйича фарқ 2-5 кунни ташкил этди.

Ўсимликнинг иккинчи йил ривожланишида ўсимлик бўйи ва ёншоҳлар сонига минерал ўғитларни тасир этиши кузатилди. Ўсимликнинг бўйининг узунлиги минерал ўғитлар берилганда уруғдан экилган майдонларда 70-88 см (назоратда 62 см), илдизпоя қаламчадан экилган майдонларда 77-99 см (назоратда 69 см). Ён шоҳлар сони биринчисида 5-9 дона (назоратда 3 дона), иккинчида 5-10 дона (назоратда 4 дона) бўлган. Ўсимликлар биринчи йили минерал ўғитлар билан озикланганлиги туфайли уларнинг ўсиб ривожланиши иккинчи ва учинчи йилида ҳам яхши кечади. Минерал ўғитлар берилган далаларда ўсимликнинг ўсиб ривожланишидаги жадаллиги ўсимликнинг вегетациясининг учинчи йилида ҳам кузатилди. Ўсимликларнинг униб чиқиши ўсимликнинг вегетациясининг учинчи йилда апрель ойининг 15-22 санасида бошланади. Ўсимликнинг шоналаш фазаси май ойининг ўрталарида бошланади. Ўсимлик ривожланишининг учинчи йилида гуллар пайдо бўлиб, мевалар туга бошлайди. Лекин гул очган ва мевалар сони вариант бўйича фарқ қилади. Минерал ўғитлар берилганда уруғдан экилган майдонларда 25-50% ўсимликлар гуллаб мевалайди (назоратда 20%), илдизпоя қаламчадан экилган майдонларда эса 75-100% ўсимликлар гуллаб, мевалайди (назоратда 50%). Ўсимликлар октябрь ойининг иккинчи ун кунлиги охири ва учинчи ун кунлиги бошларида қурий бошлайди. Биринчи йили минерал ўғитлар берилганда ўсимликнинг учинчи йили ривожланишга ҳам тасир этади.

Биринчи йили минерал ўғитлар берилган майдонларда уруғдан экилган майдонларда далаларда учунчи йили ўсимликнинг бўйининг узунлиги 79-99 см (назоратда 71 см), илдизпоя қаламчадан экилган майдонларда ўсимликнинг бўйининг узунлиги 87-112см (назоратда 79 см). Ён шоҳлар сони биринчида 6-12 дона (назоратда 4 дона) иккинчида 7-13 дона (назоратда 5 дона).

Хулоса. Қизилмия ўсимлигини экиб кўпайтиришда минерал ўғитлардан фойдаланиш яхши натижа беради. Тажрибадаги 2, 4, ва 5-вариантларда қизилмиянинг бўйига ўсиши ва ён шохларининг кучли ривожланиши кузатилди. Илдиз тизимининг кучли ўсиши 5 ва 4-вариантларда кузатилди ва шу вариантларда ўғитлаш ишлаб чиқаришга тавсия этилади. Минерал ўғитлардан фойдаланиш ўсимликнинг ривожланишининг фақат биринчи йилида қўлланилади. Шу сабабдан экишга ишлатиладиган маблағлар миқдори унча катта бўлмайди.

Фойдаланилаган адабиётлар:

1. Журецкий З.И. Физиологические и агрохимические основы применение удобрения, 1963.
2. Бахиев А. Заросли солодки голой в нижнем течении Амударьи, 1976. 113 с.
3. Михайлов М.А., Мирзаалиев Д.Д. Семенное и вегетативное размножение солодки голой в Азербайджане // Вопросы изучения и использования солодки в СССР, 1966. 82-85 с.